

พระนครคีรี: พระตำหนักกับความเป็นมาด้านสถาปัตยกรรม

Phranakhonkhiri: The Royal Residence and Architectural History

ณัฐกานต์ ผาจันทร์¹ / นวลสมร อุณหะประทีป² / สุปชา เพชรโสสม³

Nuttakan Phachan¹ / Nuansamorn Ounhaprateep² / Suppacha Phetsome³

¹อาจารย์สาขาวิชาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการระหว่างประเทศ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

²มัคคุเทศก์อิสระ 97/28 ถนนวิรัชหงส์หยก ตำบลวิชิต อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 83000

³ผู้ช่วยนักวิจัย ศูนย์วิจัยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹Lecturer of International Tourism and Service Industry,

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University

²Tour Guide 97/28 Wirathongyok Road, Wichid Subdistrict, Mueang District, Phuket 83000

³Research Assistant, Center for Service Sector and Tourism Research,

National Institute of Development Administration, Bangkok

*Corresponding author Email: Say_hi_nuttakan@hotmail.com

(Received: April 20, 2019; Revised: June 11, 2019; Accepted: December 15, 2019)

บทคัดย่อ

บทความเรื่องพระนครคีรี: พระตำหนักกับความเป็นมาด้านสถาปัตยกรรมเป็นการศึกษาความเป็นมาและลักษณะด้านสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้าง และเชื่อมโยงความรู้ร่วมสมัยด้านสถาปัตยกรรมยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นของอุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี ผลการศึกษาพบว่า พระนครคีรีเป็นพระราชฐานที่มีความสำคัญมาตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ใช้เป็นสถานที่แปรพระราชฐาน และรับรองพระราชอาคันตุกะ มีสิ่งปลูกสร้างอยู่บนยอดเขา 3 ยอดเขา

เป็นลักษณะสถาปัตยกรรมจีนผสมผสานกับสถาปัตยกรรมไทยและตะวันตกแบบนีโอคลาสสิกที่มีความเชื่อมโยงและมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์การปกครองของไทย

คำสำคัญ: พระนครคีรี พระตำหนัก สถาปัตยกรรม

Abstract

This article is the study of the architectural history of Phranakhonkhiri in Petchaburi, Thailand. It investigates the architectural design concept in connection to the local wisdom of art, culture and architecture during the mid of Rattanakosin era. The finding indicated that King Rama IV of Thailand built this royal residence locating on the top of three mountains for recreational purpose as well as accommodating the royal guests. The architectural style was influenced by Sino-Thai and neo classical European style, which demonstrating the deep root diplomatic history of Thailand.

Keyword: Phranakhonkhiri, the Royal Residence, architectural history

บทนำ

สถาปัตยกรรมเป็นวัฒนธรรมสาขาหนึ่งแสดงถึงความเจริญงอกงามของชาติ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตมนุษย์ ถูกสร้างขึ้นเพื่อเน้นคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยสนองความต้องการด้านจิตใจ สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีหลายยุคหลายสมัย เริ่มจากสถาปัตยกรรมก่อนประวัติศาสตร์ ประกอบด้วยสถาปัตยกรรมสมัยทวารวดี ศรีวิชัย และลพบุรี ส่วนสถาปัตยกรรมไทยเริ่มจากสถาปัตยกรรมเชียงแสน สุโขทัย อยุธยา รัตนโกสินทร์ และสถาปัตยกรรมยุคปัจจุบัน (บุญชู โรจนเสถียร, 2548) บทความเรื่องนี้มีมุ่งเน้นศึกษาสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งแต่สร้างกรุงเทพมหานคร จนถึงยุคสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ซึ่งเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ความเป็นสังคมสมัยใหม่ (Modernization) ตลอดจนการเชื่อมโยงความรู้ร่วมสมัยด้านสถาปัตยกรรมยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น วิเคราะห์ผ่านพระตำหนักพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

1. สถาปัตยกรรมในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

ลักษณะสถาปัตยกรรมในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น การก่อสร้างอาคารและสถาปัตยกรรมมักจะเลียนแบบสถาปัตยกรรมอยุธยาทั้งหมด (ชาติรี ประภิตนันทการ, 2556) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างพระราชวัง ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการก่อสร้างหรือชื่อต่างๆ ของพระราชวังและวัด ได้นำชื่อมาจากพระนครศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยรัชกาลที่ 1 และ 2 มีรูปแบบสถาปัตยกรรมประเภทอาคารพระราชวัง รูปทรงอาคารในช่วงแรกอ่อนโค้งแบบอยุธยา มีการประดับตกแต่งลวดลายซึ่งได้รับอิทธิพลการก่อสร้างมาจากอยุธยาตอนปลาย ส่วนโบสถ์วิหาร นิยมประดับตกแต่งด้วยกระจกสี ทำเครื่องยอดเช่นเดียวกับอยุธยา หลังคายังคงเป็นเครื่องไม้และมีการทำบัวเสา เป็นบัวจกกล รูปแบบของพระเจดีย์ในช่วงต้น ยังคงสร้างเจดีย์เหลี่ยม ย่อมุมไม้สิบสอง แต่มีลักษณะแตกต่างจากอยุธยา ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 3 รูปแบบทางสถาปัตยกรรมมีการผสมผสานระหว่างไทยกับจีน อาคารประเภทโบสถ์และวิหารจะเป็นอาคารทรงตึกไม่มีช่อฟ้าใบระกานิยมตกแต่งหน้าบันด้วยถ้วยชามลายครามและเบญจรงค์หรือมีการประดับตกแต่งหน้าบันด้วยกระเบื้องเคลือบผูกลายแบบจีนหรือเป็นเรื่องราวคติแบบอย่างจีน (สุวรรณณี เครือปาน, 2542)

จากเอกสารประวัติศาสตร์ พระราชพงศาวดาร พระราชหัตถเลขา หมายรับสั่งจดหมายเหตุ และบันทึกร่วมสมัยในสมัยรัชกาลที่ 4 (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2465) กล่าวตรงกันว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานที่เมืองเพชรบุรีเกือบทุกปีตลอดรัชสมัย และได้มีการระบุเหตุการณ์สำคัญในการออกแบบและก่อสร้างพระนครคีรี สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงบันทึกถึงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไว้ในหนังสือ “ความทรงจำ” ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระดำริเห็นว่า ถึงคราวโลกวิสัยจะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยฝรั่งมีอำนาจขึ้นทางตะวันออกนี้ และประเทศไทยอาจมีการเกี่ยวข้องกับฝรั่งในวัน

ข้างหน้า จึงทรงเริ่มศึกษาภาษาอังกฤษ และทรงนำความรู้แบบอย่างของสถาปัตยกรรมจาก ตะวันตกมาก่อสร้างพระราชวังและพระที่นั่งต่างๆ ประกอบด้วย พระที่นั่งอนันตสมาคม พระบรมมหาราชวัง รวมถึงพระนครคีรี (กรมศิลปากร, 2552) ในสมัยรัชกาลที่ 4 จึงมีความนิยมในศิลปะตะวันตก รูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ถูกนำมาจากภาพพิมพ์ ภาพถ่าย ไปสการ์ด และของที่ระลึกจากต่างประเทศ หรือขุนนางไทยได้เดินทางไปต่างประเทศและ ลอกเลียนแบบอย่างมา

ลักษณะเด่นของสถาปัตยกรรมในยุคนี้ แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบ ตามคตินิยมแบบกรุงเก่า และรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก กล่าวคือ รูปแบบตามคตินิยม แบบกรุงเก่าจะสร้างเจดีย์กลมเป็นประธานของวัดอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ ลักษณะเด่นของ อาคารโบสถ์วิหาร เป็นอาคารทรงไทย ส่วนรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก เป็น สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระที่นั่งต่างๆ ในพระราชวังจะนิยมสร้างแบบตะวันตก แต่เนื่องจาก ข้างส่วนใหญ่เป็นชาวจีน รูปแบบของอาคารแบบฝรั่งจึงมีซุ้มโค้งประตูหรือหน้าต่าง หรือส่วน ของหลังคาจะมุงกระเบื้องแบบจีน (สุวรรณี เครือปาน, 2542) รูปแบบพระราชวังแบบ ตะวันตกที่สำคัญคือ พระนครคีรี พระนารายณ์ราชนิเวศน์ อาคารที่พักอาศัยและย่านธุรกิจใ นใจกลางเมืองภูเก็ต เป็นต้น

จากแนวคิดสถาปัตยกรรมยุครัตนโกสินทร์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ที่กล่าวมาสามารถนำมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์สถาปัตยกรรมของพระนครคีรีได้

2. พระนครคีรีกับงานสถาปัตยกรรม

2.1 ประวัติความเป็นมาของพระนครคีรี

“พระนครคีรี” หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “เขาวัง” สร้างขึ้นในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประมาณปี พ.ศ. 2402 เป็นช่วงเวลาที่สยามเปิด ประเทศทำการติดต่อค้าขายกับประเทศซีกโลกตะวันตกอย่างกว้างขวางมากขึ้น พระองค์ทรง มีพระราชประสงค์ให้ชาวต่างชาติรับรู้ถึงความศิวิไลซ์ของสยามประเทศ จึงให้สร้างพระราชวัง พระนครคีรีขึ้น ณ เขาสมณ ซึ่งเดิมเป็นที่ตั้งของเจดีย์โบราณของวัดอินทรคีรี โดยการสร้าง พระนครคีรี สามารถแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ดังนี้ ก่อนการสร้างพระนครคีรี (สมัยกรุงศรีอยุธยา

ถึง พ.ศ. 2401) ระหว่างการก่อสร้างพระนครคีรี (พ.ศ. 2402 – 2405) และหลังการก่อสร้างพระนครคีรี (พ.ศ. 2406 - ปัจจุบัน) ซึ่งให้รายละเอียดได้ กล่าวคือ

1) ก่อนการสร้างพระนครคีรี (สมัยกรุงศรีอยุธยาถึง พ.ศ. 2401)

พระนครคีรี เดิมชาวบ้านเรียกสถานที่แห่งนี้ว่า “เขามหาสมณ” ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของเจดีย์โบราณของวัดอินทศิรี ในช่วงนั้นเมืองเพชรบุรี มีบทบาทสำคัญในด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคม โดยในด้านการเมืองการปกครอง เมืองเพชรบุรี มีสถานะเป็นหัวเมืองฝ่ายตะวันตก ประกอบด้วย เมืองสุพรรณ เมืองนครไชยศรี เมืองวัดพิรี เมืองราชบุรี เมืองกาญจนบุรี เมืองศรีสวัสดิ์ เมืองไทรโยค เมืองท่ากระดาน เมืองทองท่าพี่ และเมืองทองผาภูมิ (มนู อุดมเวช, 2537) นอกจากนี้ด้านเศรษฐกิจและสังคม เมืองเพชรบุรี เป็นเมืองท่าที่สำคัญ มีการค้าขายทางทะเลกับประเทศในคาบสมุทรอินเดียและฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรือสินค้าจากเปอร์เซีย อาหรับ ยุโรป อินเดีย และจีน ส่งผลให้เมืองเพชรบุรีมีเศรษฐกิจที่เฟื่องฟู เห็นได้จากความเจริญด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นสมัยอยุธยาในเมืองเพชรบุรี เช่น วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดเกาะ และวัดสระบัว เป็นต้น

ในช่วงสมัยกรุงธนบุรี ถึงช่วงสิ้นสุดสงครามไทยกับพม่าในสมัยรัชกาลที่ 3 เมืองเพชรบุรียังคงมีความสำคัญด้านการปกครอง ในฐานะเมืองหน้าด่าน รวมถึงเป็นเมืองเชื่อมต่อกับหัวเมืองทางตอนใต้ คนในเมืองเพชรบุรีส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่สืบเชื้อสายมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา รวมไปถึงมีชาวไทยทรงดำ (หรือชาวไทดำ) ที่ถูกกองทัพไทยกวาดต้อนมาจากบริเวณสิบสองจุไทย ประเทศจีน และตอนเหนือของประเทศลาวมายังเมืองเพชรบุรี โดยตั้งบ้านเรือนอยู่ที่หมู่บ้านหนองปรัง อำเภอเขาชัยวัน และช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 ชาวไทยทรงดำ ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านท่าแร่ อำเภอบ้านแหลม อย่างไรก็ตามชาวไทยทรงดำ ได้อพยพย้ายไปยังบ้านสะพานยี่หน และอพยพอีกครั้งไปยังบ้านเวียงคอย และบ้านวังตะโก (มนู อุดมเวช, 2537) ซึ่งต่อมามีชาวไทยทรงดำนี้ได้กลายเป็นแรงงานสำคัญในการก่อสร้างสถาปัตยกรรมต่างๆ บนพระนครคีรี

สรุปได้ว่า ก่อนการก่อสร้างพระนครคีรี เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองยุทธศาสตร์สำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1–3) ใน

ฐานะของเมืองหน้าด่าน และเมืองท่าทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เมืองเพชรบุรีมีเศรษฐกิจที่เจริญรุ่งเรือง สะท้อนให้เห็นจากงานศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมต่างๆ ซึ่งความสำคัญและความเจริญรุ่งเรืองของเมืองเพชรบุรีนี้ ทำให้กษัตริย์ในยุคต่อมาเสด็จแปรพระราชฐานอย่างต่อเนื่อง อันเป็นผลดีกับการก่อสร้างวัดและวังในเมืองเพชรบุรีรวมถึงพระนครคีรี

2) ระหว่างการก่อสร้างพระนครคีรี (พ.ศ. 2402-2405)

จากความสำคัญของเมืองเพชรบุรีในยุคสมัยต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว มีผลต่อเนื่องมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ยุคปรับปรุงประเทศที่พระมหากษัตริย์มีการเสด็จแปรพระราชฐานจนทำให้เกิดการสร้างพระราชวังขึ้น โดยมีพระราชวังสำคัญ 3 แห่งที่สร้างขึ้นในช่วง 3 รัชกาล คือ พระนครคีรี หรือเขาวัง ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) พระรามราชนิเวศน์ หรือพระราชวังบ้านปืน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) โดยในที่นี้จะกล่าวถึงพระนครคีรีเพียงประการเดียว

สำหรับการก่อสร้างพระนครคีรี (พ.ศ.2402-2405) เป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยมีรับสั่งให้สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นแม่กองในการก่อสร้าง พระเพทพิไลยศรีสวัสดิ์ (ท้วม บุนนาค) รักษาการแทนผู้ว่าเมืองเพชรบุรี เป็นนายงานในการก่อสร้าง และพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนสีหวิกรม เป็นผู้ออกแบบและควบคุมทางด้านการช่าง (พัสวีสิริ เปรมงกุลนันท, 2560) ทั้งนี้ในช่วงระหว่างการก่อสร้างได้มีการใช้ชาวไทยทรงดำที่อพยพมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและช่วงรัชกาลที่ 3 เป็นแรงงานสำคัญในการก่อสร้าง

การแบ่งพื้นที่การก่อสร้างบนยอดเขา แบ่งตามอรรถประโยชน์การใช้สอย 3 ส่วน ได้แก่ ยอดเขาด้านทิศตะวันตก เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ประกอบด้วยพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ พระที่นั่งปราโมทย์มไหสวรรค์ พระที่นั่งเวียงยงค์วิเชียรปราสาท พระที่นั่งราชธรรมสภา หอซัवालเวียงชัย และหอพิมานเพชรมเหศวร ยอดเขาส่วนกลาง เป็นที่ประดิษฐานของเจดีย์พระธาตุจอมเพชร (เดิมเป็นที่ประดิษฐานของเจดีย์โบราณที่วัดอินทศิรี)

โดยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดเกล้าฯ ให้มีการซ่อมและเสริมให้สูงขึ้นตามแบบพระศรีรัตนเจดีย์ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงตั้งนามใหม่ว่า “เจดีย์พระธาตุจอมเพชร” และยอดเขาด้านทิศตะวันออก ประกอบด้วย วัดพระแก้ว ซึ่งจะมีพระอุโบสถ พระสุทศเสลเจดีย์ หอระฆัง พระปราสาท และศาลา อย่างไรก็ตาม บนไหล่เขาทางทิศตะวันออก มีวัดมหาสมณาราม หรือเดิมชื่อ วัดเขาสมณ ตั้งอยู่ โดยรัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ และโปรดเกล้าฯ ให้ขรัวอินโข่ง ซึ่งเป็นจิตรกรเอกสมัยรัตนโกสินทร์ วาดภาพจิตรกรรมฝาผนัง มีลักษณะเป็นภาพเขียนสีฝุ่น วาดเรื่องราวเกี่ยวกับการไปนมัสการสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ เช่น ภาพการไปนมัสการพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ภาพการไปนมัสการพระพุทธบาทสระบุรี เป็นต้นบนฝาผนังของวัดมหาสมณาราม

การเสด็จทอดพระเนตรการก่อสร้างพระนครคีรีครั้งแรกของรัชกาลที่ 4 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2402 โดยเฉพาะการก่อสร้างตำหนักพลับพลา บริเวณยอดเขาด้านทิศตะวันตก รวมถึงมีรับสั่งให้มีการก่อสร้างพระที่นั่งองค์ใหญ่ที่สุดในหมู่พระที่นั่งพระนครคีรี ได้แก่ พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2402 การเสด็จทอดพระเนตรการก่อสร้างพระนครคีรีครั้งที่ 2 เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2403 ทั้งนี้ในวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2403 รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แห่เทวรูป ขึ้นไปประดิษฐาน จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ 1) ศาลพระภูมิเจ้าที่ 2) หอพระที่ประทับทรงศีลของพระองค์ในอุโบสถ และ 3) หอประโคมสังคีตหรือหอฆ้อง รวมไปถึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเสาชิงบริเวณหน้าหอพิมานเพชรมเหศวร ไว้สำหรับชกธงมงกุฎในขณะที่พระองค์ประทับ ณ พระนครคีรี (สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร, 2554)

สำหรับการก่อสร้างบริเวณยอดเขาด้านทิศตะวันออก โปรดเกล้าฯ ให้ยกเจดีย์ศิลาชั้นบนซากเจดีย์โบราณที่ชำรุด ให้นำมาว่า “พระเจดีย์เพชรภูมิไพโรจน์” หรือในปัจจุบันเรียกว่า “พระสุทศเสลเจดีย์” รวมไปถึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระวิหารและปราสาทแบบขอม เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม พ.ศ. 2404 (สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร, 2554) หลังจากนั้นเมื่อพระสุทศเสลเจดีย์สร้างเสร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในองค์พระสุทศเสลเจดีย์เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2405

นอกจากนี้ รัชกาลที่ 4 ได้ทรงเสด็จมาประทับระหว่างวันที่ 25 มกราคม ถึง 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2405 รวมไปถึงโปรดเกล้าฯ ให้จัดพระ ราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียรบนพระนครคีรี (พิพิธขึ้นบ้านใหม่) และทรงบรรจุพระธาตุนบยอดพระเจดีย์บนเขามหาสวรรค์ ในวันที่ 12 พฤษภาคม พ.ศ. 2405 (สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร, 2554)

ทั้งนี้ในช่วงที่ก่อสร้างพระนครคีรี รัชกาลที่ 4 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระองค์เจ้าคัคณาคุณกุล ซึ่งประทับอยู่ ณ พระนครคีรี จัดรถบริการราชทูตแห่งปรัสเซียชื่อ คอลอย เลนเบิร์ต ซึ่งมาเที่ยวและพักผ่อนที่เมืองเพชรบุรี (สำนักสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร, 2554) จึงเห็นได้ว่าเมืองเพชรบุรี เป็นเมืองตากอากาศของเจ้านายในสมัยนั้นๆ นอกจากนี้พระนครคีรี ยังเป็นที่ร้องเรียนถวายฎีกาของชาวเพชรบุรี โดยหลักฐานจากพระราชหัตถเลขาของรัชกาลที่ 4 โดยทรงแนะนำวิธีถวายฎีกา ความว่า “ชาวเพชรบุรีถวายฎีกาโดยให้ร้องในที่ร้องได้ ก่อนเดินขบวนเสด็จฯ กดี เสด็จฯ กลับอยู่ก่อนลงเรือพระที่นั่งก็ดี หรือร้องที่พระนครเขากดี” ทั้งนี้รัชกาลที่ 4 ทรงเรียกวังบนเขามหาสมณว่า “พระนครคีรี” เมื่อปี พ.ศ.2403 จากนั้นได้เสด็จฯ ไปยังพระนครคีรี เพื่อทอดผ้าพระกฐินที่วัดพระพุทธไสยาสน์และวัดมหาสมณาราม

3) หลังการก่อสร้างพระนครคีรี (พ.ศ. 2406 - ปัจจุบัน)

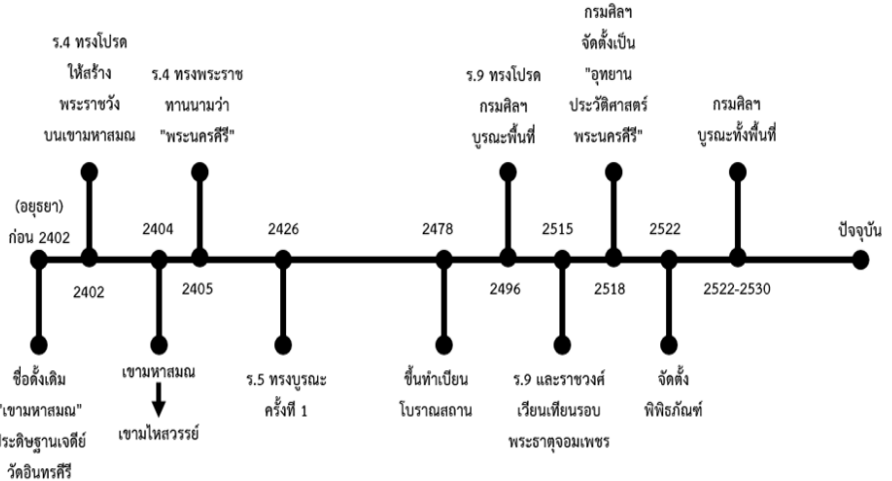
พระนครคีรี ก่อสร้างแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2405 จากนั้นรัชกาลที่ 4 และพระราชวงศ์ ได้มีการเสด็จฯ แปรพระราชฐานมายังพระนครคีรีอย่างต่อเนื่อง เช่น เมื่อปี พ.ศ. 2408 รัชกาลที่ 4 ทรงใช้พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์สำหรับเป็นท้องพระโรงเสด็จออกขุนนาง มีการใช้พระนครคีรีประกอบพระราชพิธีโสกันต์ (โกนจุก) ของพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภรณ์ (พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 4 กับเจ้าจอมมารดาแพ) และพระเจ้าลูกเธอพระองค์เจ้ามณฑยาภรณ์ (พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ 4 กับเจ้าจอมมารดาจันทร์) ที่หอพิมานเพชรมเหศวร อย่างไรก็ตาม หลังจากสร้างพระนครคีรีเสร็จ 6 ปี รัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เสด็จขึ้นครองราชย์ และมีรับสั่งให้บูรณะพื้นที่ ปรับเปลี่ยนห้องจากห้องประชุมเป็นห้องพัก ได้แก่ พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ เพื่อเป็นที่ประทับสำหรับพระราชอาคันตุกะจากประเทศเยอรมัน คือ ดยุกโยฮันอัลเบรคต์

ผู้สำเร็จราชการเมืองบริตันซวิก และเจ้าหญิงอลิสซาเบธสโตลเบิร์กพรอชซาล่า พระชายารวมไปถึงได้มีการแก้ไขตัดแปลงพระที่นั่งเวษยันต์วิเชียรประสาธ และพระราชนิเวศมณเฑียรสถาน (กรมศิลปากร, 2552)

ในปี พ.ศ. 2478 กรมศิลปากรได้มีการขึ้นทะเบียนพระนครคีรีเป็นโบราณสถาน จากนั้นในปี พ.ศ. 2496 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช (รัชกาลที่ 9) และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จไปยังพระนครคีรี ทรงทอดพระเนตรเห็นความชำรุดทรุดโทรมของพระที่นั่งและอาคารสถานที่ต่างๆ จึงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ เมื่อบูรณะแล้วเสร็จ รัชกาลที่ 9 และพระราชวงศ์ ได้เสด็จฯ พระนครคีรี เพื่อเวียนเทียนรอบพระธาตุจอมเพชร ซึ่งอยู่บนยอดเขากลางเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2515 จากนั้นกรมศิลปากรได้ดำเนินการสำรวจ และประกาศขึ้นทะเบียนพระนครคีรีเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ

กรมศิลปากร มีหน้าที่รับผิดชอบพระนครคีรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ถึงปัจจุบัน โดยในปีแรกกรมศิลปากร ได้จัดตั้งเป็นโครงการอุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี ทั้งนี้จึงได้จัดงบประมาณเพื่อบูรณะทั้งพื้นที่ โดยช่วงเวลาบูรณะ อยู่ในปี พ.ศ. 2522 - 2530 ซึ่งเริ่มบูรณะพระที่นั่งและซ่อมแซมเครื่องราชูปโภคที่เก็บรักษาไว้ในพระที่นั่ง รวบรวมโบราณศิลปวัตถุที่ได้นำไปเก็บรักษาไว้ที่อื่นกลับคืนมา จากนั้นสำนักพระราชวังและกระทรวงมหาดไทย ได้นำมาขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุ และเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2522 ประกาศจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครคีรี เป็นพิพิธภัณฑสถานประเภทอนุสรณ์สถาน รวมทั้งปรับปรุงสภาพภูมิสถาปัตยกรรมด้วยและเมื่อมีการบูรณะเสร็จสมบูรณ์ในปี พ.ศ. 2530 รัชกาลที่ 9 ทรงโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร หรือในปัจจุบัน คือ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 10) เสด็จพระราชดำเนินเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2532

เหตุการณ์สำคัญทั้ง 3 ช่วงเวลาที่กล่าวมา สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 1



ภาพที่ 1 แสดงเหตุการณ์ตามช่วงเวลาที่เกี่ยวข้องกับพระนครศิรี

สรุปได้ว่า ความเป็นมาของพระนครศิรีที่แบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลานั้น สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของสถาบันกษัตริย์กับพระนครศิรี การชำระไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาผ่านสิ่งก่อสร้างทางศาสนา และลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีการผสมผสานระหว่างไทย จีน และตะวันตกเข้าด้วยกัน ดังจะกล่าวได้ต่อไป

2.2 ลักษณะของสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้าง

การทำความเข้าใจลักษณะสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้างบนพระนครศิรีสามารถแบ่งออกเป็น 3 พื้นที่ตามยอดเขา ได้แก่ 1) ยอดเขาทิศตะวันตก ซึ่งเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ประกอบด้วย พระที่นั่งเพ็ชรภูมิไพโรจน์ พระที่นั่งปราโมทย์มโหสวรรัย พระที่นั่งเวษยันต์วิเชียรปราสาท พระที่นั่งราชธรรมสภา พระที่นั่งสันถาคารสถาน พระที่นั่งพิมานเพชรเหศวร หอชัชวาลเวียงชัย 2) ยอดเขากลาง ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุดจอมเพชร และ 3) ยอดเขาทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของวัด

พระแก้วน้อย และไหลเขาฝั่งตะวันออก ซึ่งเป็นส่วนของวัดมหาสมณาราม ซึ่งลักษณะของสถาปัตยกรรมบนพระนครคีรีในภาพรวม เป็นลักษณะผสมผสานอิทธิพลจากยุโรปในยุคนีโอคลาสสิก ซึ่งมีลักษณะ ได้แก่ เสาที่มีความสูงและเต็มอาคาร หลังคาเป็นยอดโดม ด้านหน้าอาคารเป็นสามเหลี่ยมหน้าจั่ว รูปร่างโดยรวมของอาคารมีความสมมาตร อิทธิพลจากจีน จะมีการปั้นสันหลังคา และการใช้กระเบื้องแบบกาบกล้วย และอิทธิพลจากกรุงศรีอยุธยา ซึ่งสามารถให้รายละเอียดของสถาปัตยกรรมโดยแบ่งตามพื้นที่ได้ดังนี้

1. สถาปัตยกรรมบนยอดเขาทิศตะวันตก

ในส่วนนี้เป็นที่สิ่งปลูกสร้างสำหรับการประทับของพระมหากษัตริย์ และพระราชวงศ์ ดังจะอธิบายได้ดังนี้

1.1 พระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ เป็นพระที่นั่งองค์ใหญ่ที่สุดบนพระนครคีรี เป็นพระที่นั่งสองชั้นแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกยุคนีโอคลาสสิก โดยผนังก่ออิฐฉาบปูน ประดับมีลักษณะเป็นซุ้มประตูโค้ง มีเสากลมรองรับ และมีรูปบัวปูนปั้นบริเวณหัวเสา ผสมผสานกับศิลปะจีน มีลักษณะหลังคาคล้ายเก๋งจีนโดยกระเบื้องหลังคามีลักษณะคล้ายกาบกล้วย มีสันหลังคาทับใน ส่วนชั้นล่างมีพื้นที่ใช้สอยเฉพาะส่วนหน้า เป็นที่ประจำการของทหารรักษาวัง ชั้นบนเป็นท้องพระโรง บริเวณด้านข้างต่อปีกหลังคาคลุมเสา คาน ฝ้าเพดาน และพระบัญชาเป็นไม้พระทวาร พื้นปูด้วยหินอ่อนทั้งนี้แปลนของพระที่นั่งและอาคารอื่นๆ มีความคล้ายกับพระมหามณเฑียรในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งประกอบด้วย ท้องพระโรงด้านหน้า ท้องพระโรงโดยผนังมีลักษณะคล้ายกับผนังท้องพระโรงพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ธัญญาปราสาท ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช นอกจากนี้มีการวางตำแหน่งห้องใกล้เคียงกับพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ท้องพระโรงใน ซึ่งเป็นห้องที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และอยู่ในตำแหน่งใกล้เคียงกับพระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน ในพระบรมมหาราชวัง

1.2 พระที่นั่งปราโมทย์มไหสวรรย์ เป็นพระที่นั่ง 2 ชั้น สร้างติดกับพระที่นั่งเพชรภูมิไพโรจน์ โดยชั้นบนจะเป็นที่ประทับของรัชกาลที่ 4 ส่วนใหญ่เครื่อง

ราชูปโภคและเครื่องตกแต่งจะเป็นแบบยุโรปบริเวณด้านข้างมีหลังคาลักษณะคล้ายเก๋งจีน กระเบื้องหลังคาลักษณะคล้ายกาบกล้วย มีสันหลังคาทับ

1.3 พระที่นั่งราชธรรมสภา ใช้เป็นที่ประชุมสาธยายธรรม และเป็นที่พักประชุมส่วนพระองค์ เป็นพระที่นั่งชั้นเดียว มีหลังคาคล้ายเก๋งจีนกระเบื้องหลังคาลักษณะคล้ายกาบกล้วยมีสันหลังคาทับ ประตูกว้างต่างทำเป็นวงโค้ง มีเสากลมรองรับ ห้วเสาคล้ายเสาไอโอนิกของศิลปะกรีก เหนือหัวเสาหลายปูนปั้นรูปกระถางดอกไม้ทรงกลม มีดาบเสียบ ด้านบนประดับด้วยผ้าและดอกไม้ซึ่งเป็นศิลปะผสมกันระหว่างประเทศไทย จีน และตะวันตก ตกแต่งด้วยธงชัยปลายรูปเครื่องศาสตราวุธ ลายช่อดอกไม้ ซึ่งถือเป็นพุทธปรัชญา ที่แสดงถึงพระธรรมเปรียบเสมือนอวูฐที่ทำลายอวิชชา คือความโง่เขลา ซึ่งเป็นลายที่นิยมประดับอาคารที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ 4 เช่น ชุ่มประตูกว้างต่างหอไตร วัดบวรนิเวศวิหาร เป็นต้น

1.4 พระตำหนักสันถาคารสถาน เป็นพระตำหนัก 2 ชั้น ชั้นบนมีมุขหน้ายื่นออกเพื่อเป็นที่ประทับทอดพระเนตรนาฏศิลป์ ที่แสดงในโรงมหรสพ ตอนกลางเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ เพดานเป็นไม้ มีเสากลมขนาดใหญ่ พื้นไม้

1.5 พระที่นั่งเวษยันต์วิเชียรปราสาท เป็นปราสาทตุ้มมุข มียอดปราสาท 5 ยอด โดยยอดปราสาททั้ง 5 ยอด สื่อถึงคติความเชื่อเรื่องไตรภูมิจักรวาล ทั้งนี้ยอดกลางเปรียบเป็นเขาพระสุเมรุ ส่วนอีก 4 ยอด เปรียบเป็นทวีป อาคารบริเวณทั้ง 4 ด้าน ซึ่งเป็นหอไฟรูปโดมโปร่งที่มุมทั้ง 4 ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกเป็นสถาปัตยกรรมแบบนีโอคลาสสิก

1.6 หอซ็ชวาลเวียงชัย สร้างเป็นทรงกลมสูง มีลักษณะคล้ายกระโจมไฟ มีบันไดเวียนภายในขึ้นสู่ชั้นบน โดยบริเวณชั้นบนรอบนอกเป็นระเบียงประดับลูกกรงแก้ว กระเบื้องเคลือบสีเขียวโดยรอบ หลังคารูปโดม มุงด้วยกระจกโค้ง ซึ่งโดมโค้งเป็นจุดเด่นของอารยธรรมนีโอคลาสสิกที่ได้รับอิทธิพลมาจากกรีกโบราณและแพร่หลายมายังหลายพื้นที่ในทวีปยุโรป

สิ่งก่อสร้างบนยอดเขาทิศตะวันตกของพระนครคีรี สามารถแสดงเปรียบเทียบได้ดังภาพที่ 2



อาคารต่าง ๆ ใน อุทยานประวัติศาสตร์ พระนคร
ศิริที่มีสถาปัตยกรรม คล้ายสถาปัตยกรรมยุโรป
(ซ้าย) หอซ็วาลเวียงชัย
(กลาง) หอพิฆานเพชรเมศวร์
(ขวา) พระที่นั่งราชธรรมสภา

อาคารต่าง ๆ ในยุโรป
(ซ้าย) Donato di Angelo Bramante , Rome , Italy
(กลาง) อาคารในประเทศไทย
(ขวา) อาคารในประเทศไทย

ภาพที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบสถาปัตยกรรมของยุโรปกับอาคารบนพระนครคีรี
ที่มา: Manos Biris & Maro Kardamitsi (2001)

2. สถาปัตยกรรมบนยอดเขากลาง

สิ่งปลูกสร้างบนยอดเขากลางของพระนครคีรีนั้น เป็นสิ่งก่อสร้างทางศาสนา คือ พระธาตุจอมเพชร ซึ่งลักษณะทางสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ พระธาตุมีลักษณะเป็น เจดีย์ทรงระฆังโถงโถง ซึ่งเป็นศิลปะจากลังกาแบบพระราชานิยมรวมถึงมีฐานประทักษิณ และซุ้มประตูที่สามารถเดินเข้าไปสู่ศูนย์กลางเจดีย์จากทั้ง 8 ทิศได้

3. สถาปัตยกรรมบนยอดเขาทิศตะวันออก

สิ่งปลูกสร้างบนยอดเขาทิศตะวันออกของพระนครคีรี เป็นที่ตั้งของวัดพระแก้วน้อย ประกอบด้วยพระอุโบสถ พระสุทศเสลเจดีย์ หอระฆัง ศาลา และพระปราสาท โดยแยกอธิบายแต่ละแห่งได้ ดังนี้

3.1 พระอุโบสถ รัชกาลที่ 4 ทรงให้สร้างคล้ายกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามที่เป็นวัดประจำพระบรมมหาราชวัง โดยพระอุโบสถมีขนาดเล็ก มีผนังที่ประดับด้วยหินอ่อน หลังคามีการมุงกระเบื้องสี กรอบหน้าต่างมีการตกแต่งด้วยปูนปั้น ซ่อฟ้า ใบระกา หางหงส์รูปนาค และบริเวณกลางหน้าต่างประดับด้วยพระราชสัญลักษณ์พระมหาพิชัยมงกุฏ

ซึ่งช่างฝีมือที่สร้างเป็นช่างหลวง ลักษณะนี้ถือเป็นที่ถือเป็นที่ได้จากกรุงศรีอยุธยา ภายในมีพระประธานที่ทำได้ด้วยแก้วผลึกประดิษฐ์อย่างใดก็ตาม ภายหลังจากที่ 4 เสด็จสวรรคตได้มีการเปลี่ยนแปลงพระประธานเป็นหินอ่อน

3.2 พระสุทศเสลเจดีย์ เป็นเจดีย์ศิลปะทวารวดี มีทรงกลมตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม โดยเจดีย์องค์นี้มีการสลักหินประกอบ สำหรับหอร่องขัง มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุมขนาดเล็ก ตั้งอยู่ด้านหน้าพระอุโบสถ พระสุทศเสลเจดีย์นี้ ได้รับอิทธิพลมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยา

3.3 ศาลา สร้างเป็นศาลาโถงขนาดเล็กโดยอาคารได้รับอิทธิพลจากยุโรป ส่วนหลังคาได้รับอิทธิพลจากจีน

3.4 พระปราสาทแดง เป็นพระปราสาทแบบจตุรมุข มีสีแดงทั้งองค์ มีแท่นสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ภายในองค์พระปราสาทมีความโปร่งจนถึงยอดปราสาทซึ่งมีความแตกต่างกับพระปราสาทโดยทั่วไป ซึ่งจะมีการสร้างให้มีความโปร่งเฉพาะส่วนล่างแต่ส่วนบนที่บดบังได้ว่า ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของสิ่งปลูกสร้างบนพระนครคีรีทั้งที่เกี่ยวเนื่องกับสถาบันกษัตริย์และศาสนานั้น เป็นการผสมผสานศิลปะแบบตะวันตกในยุคนี้โอคลาสสิกกับตะวันออกแบบไทยและจีนเข้าด้วยกัน โดยพยายามสะท้อนความวิไลของแบบผู้มีอารยธรรม แต่ยังคงยึดโยงอยู่กับความเชื่อของคนไทยแต่โบราณที่เปรียบพระมหากษัตริย์เป็นดัง “สมมติเทพ” ที่อยู่เหนือสิ่งอื่นใดไว้ด้วยเช่นกัน

3. พระนครคีรีกับการเชื่อมโยงสถาปัตยกรรมร่วมสมัยยุครัตนโกสินทร์ตอนต้น

สถาปัตยกรรมร่วมสมัยยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นในช่วงรัชกาลที่ 4 กับพระนครคีรีนั้น พบว่า พระราชวังที่สร้างในพระบรมมหาราชวังและรอบกรุงเทพฯ มี 4 แห่ง ได้แก่ 1) หมู่พระอภิเนาว์นิเวศน์ 2) พระราชวังประทุมวัน 3) พระราชวังนันทอุทยาน และ 4) พระราชวังสราญรมย์ และในเขตพื้นที่ต่างจังหวัด 7 แห่ง ได้แก่ 1) พระราชวังเมืองสมุทรปราการ 2) พระราชวังจันทร์เกษม 3) พระราชวังบางปะอิน 4) พระราชวังท้ายพิบูล 5) พระนารายณ์ราชนิเวศน์ 6) พระราชวังปฐมนคร และ 7) พระนครคีรี (พัสวีสรี เปรมกุลนันท์, 2560; กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2465) ซึ่งปัจจุบันพระราชวังส่วนใหญ่ล้วนชำรุดทรุดโทรม ซึ่ง

พระราชวังที่ยังคงอยู่และมีความสมบูรณ์เหลืออยู่เพียง 3 แห่ง คือ พระราชวังจันทรถม พระนารายณ์ราชนิเวศน์ และพระนครคีรี ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ ดังนี้

3.1 พระราชวังจันทรถม ตั้งอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีความแตกต่างจากพระนครคีรี คือ พระราชวังจันทรถมนั้นมิได้เริ่มสร้างในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 แต่ได้สร้างในรัชสมัยของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเมื่อเสด็จทรงพระยศเป็นพระยุพราช และเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ต่อมาในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี และถูกไฟไหม้ชำรุดเสียหายครั้งที่ 1 ในสมัยพระเจ้าบรมโกศ และถูกเผาอีกครั้ง ในสมัยเสียกรุงศรีอยุธยา จึงเป็นพระราชวังร้างตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา รัชกาลที่ 4 จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณะขึ้นมาใหม่เป็นที่ประทับเวลาเสด็จประพาสกรุงศรีอยุธยา (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2465) ซึ่งพระราชวังจันทรถมนั้น ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบไทยแท้ ทั้งนี้ยังคงมีความเป็นพระราชานิยมในสถาปัตยกรรมร่วมสมัยของรัชกาลที่ 4 ได้แก่ การสร้างแบบนีโอคลาสสิกของตะวันตกผสมกับสถาปัตยกรรมจีน กล่าวคือ ทรงนิยมใช้ซุ้มประตูโค้งร่วมกับเสากลมแบบโรมัน ในส่วนของหลังคาใช้แบบทรงจันทราตามพระราชานิยมที่มีทับหลังด้วยปูน แต่ทรงมิได้ใช้กระเบื้องทรงกากกล้วย เช่นเดียวกับที่ทรงสร้างพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี อย่างไรก็ตาม ถือได้ว่าพระราชวังจันทรถมมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่คล้ายคลึงกับพระนครคีรี แสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงความรู้ในยุคสมัยที่มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนกันได้อย่างลงตัว

3.2 พระนารายณ์ราชนิเวศน์ ตั้งอยู่ในจังหวัดลพบุรี เดิมเป็นที่ประทับของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งในรัชสมัยของรัชกาลที่ 4 นั้น ทรงเห็นว่าสถานที่แห่งนี้มีความชำรุดทรุดโทรมเป็นอย่างมาก เนื่องจากถูกปล่อยทิ้งร้างตั้งแต่ครั้งเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 จึงโปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ในส่วนที่ยังใช้ได้ เช่น ประตูและกำแพงวัง เป็นต้น ส่วนพระราชมณเฑียรของเก่าทรงสร้างแต่พระที่นั่งจันทรพิศาลองค์หนึ่งนอกจากนั้น ทรงสร้างพระที่นั่งที่เสด็จประทับ และตำหนักข้างในเป็นของใหม่ทั้งหมด ทั้งนี้ของเดิมที่ร้างก็ยังคงรักษาไว้ (กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2465) โดยสถาปัตยกรรมภายในก็จะมีหมู่พระที่นั่งพินามนงกุฎซึ่งเป็นที่ประทับของรัชกาลที่ 4 มีลักษณะเป็นอาคารทรงตึกแบบตะวันตกด้านหน้าสูง 2 ชั้น ด้านหลังสูง 3 ชั้นหลังคามุงกระเบื้องกาบกล้วยแบบจีน ทับหลัง

ด้วยปูนชั้นล่างเป็นใต้ถุนมีประตูเป็นรูปโค้งครึ่งวงกลม สถาปัตยกรรมแบบนี้โอคลาสสิก ของ ตะวันตกชั้นที่ 2 ประกอบด้วย พระที่นั่งไชยศาสตรากรพระที่นั่งอักษรศาสตรากรพระที่นั่ง วิสุทธรินิจฉัยห้องเสวยพระกระยาหาร และชั้นที่ 3 เป็นห้องพระบรรทม

ทั้งนี้จากการศึกษาพระราชวังทั้ง 3 แห่ง แสดงให้เห็นได้ว่า สถาปัตยกรรมที่ ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้ก่อสร้างหรือบูรณะใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 4 นั้น มีการก่อสร้างตาม แบบอย่างพระราชานิยม เป็นการผสมผสานระหว่างศิลปะแบบยุโรปตะวันตกกับศิลปะแบบจีน มีการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทางช่างศิลป์ร่วมสมัยในการก่อสร้างที่คล้ายคลึงกัน และสามารถ ปรับประยุกต์ให้เข้ากับบริบทของพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมและลงตัว กลายเป็นงาน สถาปัตยกรรมที่ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไปได้

สรุป

จากการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพระนครคีรี: พระตำหนักกับความ เป็นมา ด้านสถาปัตยกรรม พบว่าพระนครคีรีเป็นพระราชฐานในหัวเมืองที่มีความสำคัญมาตลอด รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสร้าง เพื่อใช้เป็นสถานที่แปรพระราชฐาน และรับรองพระราชอาคันตุกะ อีกทั้งยังใช้เป็นสถานที่เก็บ เครื่องราชบรรณาการจากประเทศตะวันตกที่เข้ามาติดต่อค้าขายหรือเชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างประเทศ ทำให้อิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกได้เข้ามามีบทบาทซึ่งส่งผลต่อ การสร้างพระนครคีรี อันเป็นการผสมผสานงานสถาปัตยกรรมตะวันตกแบบนี้โอคลาสสิกกับ สถาปัตยกรรมแบบจีนและไทยเข้าไว้ด้วยกัน งานสถาปัตยกรรมของพระนครคีรีได้เชื่อมโยงให้ เห็นถึงองค์ความรู้ทางศิลปะร่วมสมัยที่มีการก่อสร้างและประยุกต์กับการสร้างพระราชวัง จันทระเกษมและพระนารายณ์ราชนิเวศน์ได้ในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2506). พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 1.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.

- กรมศิลปากร. (2547). **รวมพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชหัตถเลขาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- _____. (2552). **อุทยานประวัติศาสตร์พระนครคีรี (เขiland) (พิมพ์ครั้งที่ 5)**. กรุงเทพฯ: ไทภูมิ พับลิชชิ่ง.
- กรมศิลปากร, สำนักสถาปัตยกรรม. (2554). **สมุดภาพงานมณฑลศิลป์ ในพระนครคีรี พระราชวังจันทร์เกษม และพระนารายณ์ราชนิเวศน์**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- การประชุมพงศาวดาร. (ม.ป.ป). **เรื่องกรุงเก่า ใน เอกสารประกอบการประชุม พงศาวดาร เล่มที่ 37**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (2547). **รวมพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พระราชหัตถเลขาใน พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2347-2411)**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร.
- ชาติรี ประทีปนทการ. (2556). **ศิลปะ-สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 1: แนวคิด คติสัญลักษณ์ และความหมายทางสังคมยุคต้นรัตนโกสินทร์**. วารสารวิจัยศิลป, 4(1), 316.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. (2465). **ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 25**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
- _____. (2465). **ประชุมพงศาวดารภาคที่ 26**. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณ พิพรรฒธนากร.
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2547). **พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- นราธิปประพันธ์พงศ์, กรมพระ. (2547). **โคลงลิขิตมหามกุฎราชคุณาธุรส**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- บุญชู โรจนเสถียร. (2548). **ตำนานสถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพ (1984).
- ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 (พ.ศ. 2401-2404)**. (2528). กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา.

พัศวีสิริ เปรมกุลนันท์. (2560). **วัด-วัง ในพระประสงค์พระเจ้าอมเกล้า**. กรุงเทพฯ: มติชน.

มนู อุดมเวช. (2537). **ความเป็นมาของเพชรบุรี**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม. (2554). **สถาปัตยกรรมตะวันตก ในวังท่าพระ ศูนย์กลางของช่างศิลป์ใหม่ 200 ปี**. กรุงเทพฯ: ฝ่ายศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.

มหาวิทยาลัยศิลปากร. สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2555). **พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนราชสีหวิกรมกับงานช่างหลวงในสมัยรัชกาลที่ 4**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.

สุวรรณี เครือปาน. (2542). **รูปแบบสถาปัตยกรรม**. กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น สถาบันราชภัฏธนบุรี.

Biris, M., & Kardamitsi, M. (2001). **Neoclassical Architecture in Greece**. Athens, Greece: Melissa Publishing House.